

Η έλλειψη ανταγωνισμού στην οικονομία

Γεώργιος Μέργος,

Ομότιμος Καθηγητής Οικονομικών, ΕΚΠΑ

πρώην ΓΓ Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών

Τα τελευταία δύο χρόνια η ακρίβεια έχει γίνει κεντρικό θέμα στη οικονομική ειδησεογραφία, καθώς και οι επιπτώσεις της στην ανισότητα και τη φτώχεια. Όμως, μικρή αναφορά γίνεται στην έλλειψη ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και στην επίπτωσή του στο ισοζύγιο πληρωμών. Ουσιαστικά το πρόβλημα της έλλειψης ανταγωνισμού είναι κεντρικό ζήτημα στη λειτουργία των αγορών και σημαντικός προσδιοριστικός παράγων της ακρίβειας και της έλλειψης ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας διαχρονικά.

Ο ανταγωνισμός, και ιδιαίτερα ο ανταγωνισμός στον τραπεζικό τομέα, είναι θεμελιώδες χαρακτηριστικό της οικονομίας της αγοράς. Στον πυρήνα της, μια ελεύθερη οικονομία ευδοκimei με βάση τις αρχές του ανταγωνισμού, οι οποίες προάγουν την αποτελεσματικότητα και προωθούν την καινοτομία. Στην ανταγωνιστική αγορά, οι επιχειρήσεις έχουν κίνητρα να βελτιώνουν συνεχώς τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους για να αποκτήσουν πλεονέκτημα έναντι των άλλων επιχειρήσεων. Αυτή η ώθηση για αριστεία οδηγεί σε τεχνολογική πρόοδο και καινοτομία στις διαδικασίες και, τελικά, σε αποτελεσματική κατανομή των διαθέσιμων πόρων. Χωρίς ανταγωνισμό στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, ουσιαστικά μειώνεται η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και αυξάνεται το έλλειμμα του ισοζυγίου γιατί οι επιχειρήσεις δεν έχουν την ώθηση για καινοτομία, με αποτέλεσμα στασιμότητα και έλλειψη προόδου.

Πρόσφατα, ο Υπουργός Οικονομικών σε ομιλία του στη Βουλή αναφερόμενος στον τραπεζικό τομέα σημείωνε ότι η κυβέρνηση αποδίδει μεγάλη σημασία στον ανταγωνισμό, που είναι το «κλειδί» για λειτουργία των τραπεζών, αναφέροντας: «Η Επιτροπή Ανταγωνισμού έκανε ήδη τη δουλειά της σε σχέση με ζητήματα εναρμονισμένων πρακτικών στις προμήθειες. Και είμαι βέβαιος ότι θα συνεχίσει να την κάνει. Και εμείς, όμως, ως Πολιτεία κινούμαστε έχοντας ως υψηλή προτεραιότητα τον ανταγωνισμό στο τραπεζικό σύστημα». Είναι, όμως, πράγματι έτσι;

Προ ολίγων ημερών, σχεδόν ταυτόχρονα, η Τράπεζα της Ελλάδος και το Γραφείο του Προϋπολογισμού της Βουλής απέδωσαν ένα μεγάλο μέρος της ακρίβειας και του πληθωρισμού στην απουσία ανταγωνισμού και την ύπαρξη ολιγοπωλιακών χαρακτηριστικών στην ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, η Τράπεζα της Ελλάδος εντοπίζει το πρόβλημα στα τρόφιμα, στην ιδιωτική υγεία, τα καύσιμα, αλλά και στις τράπεζες. Το Γραφείο του Προϋπολογισμού αναφέρει ότι πάνω από το μισό του πληθωρισμού οφείλεται στις ανατιμήσεις των τροφίμων, που αυτές οφείλονται στην

έλλειψη ανταγωνισμού σε ολόκληρη την εφοδιαστική αλυσίδα, από την παραγωγή έως τη λιανική.

Στην ίδια γραμμή και πρόσφατη έρευνα του ΚΕΠΕ για τον τραπεζικό τομέα που αναφέρει ότι οι ελληνικές συστημικές τράπεζες πιθανότατα εκμεταλλευόμενες την υψηλή συγκέντρωση και τον χαμηλό ανταγωνισμό στον εγχώριο κλάδο, απαλλαγμένες από τα «κόκκινα δάνεια» τα οποία μεταφέρθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τους ισολογισμούς τους στις εταιρείες διαχείρισης και επωφελούμενες από τις αυξήσεις επιτοκίων αναφοράς της ΕΚΤ, κατέγραψαν μεγάλες αυξήσεις στο καθαρό επιτοκιακό εισόδημα και υψηλές τιμές καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου και κατά συνέπεια σημαντικά κέρδη. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή του ΚΕΠΕ, η υπερβολική συσσώρευση των κερδών των συστημικών τραπεζών οφείλεται στο καθαρό επιτοκιακό εισόδημα, το οποίο ενισχύεται από τις κολοσσιαίες αυξήσεις του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου. Αλλά το ΚΕΠΕ ανέφερε και σε παλαιότερη μελέτη του (2011) ότι «Η έλλειψη ανταγωνισμού σε κάποιους κλάδους όπως στην ενέργεια, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, την παροχή επιστημονικών υπηρεσιών εντοπίζεται κυρίως σε ρυθμίσεις του κράτους. Πολλές από αυτές τις παρεμβάσεις του κράτους έρχονται σε αντίθεση με τον βασικό στόχο της σχετικής κρατικής πολιτικής που είναι η ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Δυστυχώς, το πρόβλημα παραμένει διαχρονικό παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει κατά καιρούς για τη λύση του. Η πλέον γνωστή προσπάθεια είναι αυτή της περίφημης Εργαλειοθήκης του ΟΟΣΑ που έγινε στην περίοδο των Μνημονίων. Σε κείμενο του ΣΕΒ (2016) αναφερόμενο στα αποτελέσματα της εφαρμογής της Εργαλειοθήκης για την αξιολόγηση των συνθηκών του ανταγωνισμού στην Ελλάδα αναφέρονται τα εξής: «Παρόλο που στην ελληνική οικονομία το κράτος εξακολουθεί να διατηρεί ένα αδικαιολόγητα υψηλό παρεμβατισμό στην οργάνωση των αγορών με σκοπό να διορθώσει τις αστοχίες της ελεύθερης οικονομίας προς όφελος του καταναλωτή, εντούτοις στην πράξη συντηρείται ένα πλαίσιο λειτουργίας των αγορών που δεν δημιουργεί οφέλη για τους καταναλωτές, που αυξάνει το κόστος για τη βιομηχανία και τη μεταποίηση ενώ δεν φαίνεται να εκπληρώνει ούτε τους στόχους του κράτους για ρύθμιση και έλεγχο των αγορών και των επιχειρήσεων και δημόσια έσοδα. Ενώ ταυτόχρονα η χαμηλή ένταση του ανταγωνισμού και τα αυξημένα εμπόδια εισόδου και εξόδου στις αγορές αποτελούν σημαντικότερο αντικίνητρο για άμεσες ξένες επενδύσεις τόσο στις συγκεκριμένες αγορές όσο και συνολικά στην οικονομία, σε μια περίοδο όπου η προσέλκυση επενδύσεων αποτελεί αναπτυξιακό στόχο και προαπαιτούμενο». Και συνεχίζει: «Το αποτέλεσμα είναι ότι η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από χαμηλή ένταση ανταγωνισμού, από σοβαρή υστέρηση σε καινοτομικότητα, από αδικαιολόγητα υψηλό κόστος εισόδου, παραμονής και εξόδου σε αγορές, από ισχυρά αντικίνητρα επέκτασης σε αγορές τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού, από χαμηλή ή περιορισμένη δυναμική και αρκετά συχνά φαινόμενα υψηλού βαθμού συγκέντρωσης αγορών».

Η έλλειψη ανταγωνισμού έχει σοβαρές επιπτώσεις στη λειτουργία των αγορών και στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Παρά τη δεκαετή κρίση και τα τρία μνημόνια το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παραμένει ένα σοβαρό πρόβλημα.

Αν και το 2023 το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών υποχώρησε στο 6,5% του ΑΕΠ, από 9,7% του ΑΕΠ που ήταν το 2022, για το 2024 δεν προβλέπεται περαιτέρω υποχώρηση. Ας σημειωθεί ότι αυτό αποτελεί μεγάλο πρόβλημα για την ελληνική οικονομία, γιατί την καθιστά καθαρό οφειλέτη στον υπόλοιπο κόσμο. Με άλλα λόγια, η χώρα καταναλώνει περισσότερα από όσα εξοικονομεί από ίδιους πόρους, με συνέπεια να αναγκάζεται να χρησιμοποιεί πόρους και από άλλες οικονομίες προκειμένου να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες της. Δυστυχώς, το πρόβλημα συνεχίζεται και εφέτος. Το Φεβρουάριο 2024, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξήθηκε κατά 34% με τις εξαγωγές να καταγράφουν πτώση και τις εισαγωγές να καταγράφουν άνοδο. Υπενθυμίζεται ότι η δεκαετής κρίση οφειλόταν κυρίως στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και λιγότερο στο δημόσιο χρέος. Παρόλα αυτά, παρά τις διάφορες προσπάθειες όπως η Εργαλειοθήκη, ούτε ο τρόπος λειτουργίας της οικονομίας ούτε το παραγωγικό πρότυπο έχει αλλάξει. Αυτό δεν είναι ένα ενθαρρυντικό συμπέρασμα για το μέλλον.

Συμπερασματικά, ο ανταγωνισμός βρίσκεται στο επίκεντρο της ελεύθερης οικονομίας και αποτελεί καταλύτη για την καινοτομία, την αποτελεσματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από το δυναμισμό και τη ζωτικότητα της οικονομίας της αγοράς, ενισχύοντας τη δημιουργικότητα, μειώνοντας τις τιμές και διευρύνοντας τις επιλογές για τους καταναλωτές. Χωρίς ανταγωνισμό, η αγορά υπολειτουργεί, οι μονοπωλιακές πρακτικές επικρατούν, ο πληθωρισμός και η ανισότητα αυξάνονται, και η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας υπονομεύεται. Το κράτος οφείλει να διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο με τη δημιουργία ενός ισχυρού ρυθμιστικού πλαισίου για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των αγορών και την πρόληψη αντιανταγωνιστικής συμπεριφοράς και της κατάχρησης ισχύος. Ο ρόλος της Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι ουσιαστικός στην κατεύθυνση αυτή.